

Riikka Yli-Mannila

Leikkitaulun käyttö varhaiskasvatuskeskuksessa

Kehittämistehtävä

Syksy 2020

SeAMK Sosiaali-ala

Varhaiskasvatuksen täydentävät opinnot 60 op

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kehittämistehtävän tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen Ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi, AMK

Suuntautumisvaihtoehto: Varhaiskasvatuksen täydentävät opinnot 60 op

Tekijä: Riikka Yli-Mannila

Työn nimi: Leikkitaulun käyttö varhaiskasvatuskeskuksessa

Ohjaaja: Virpi Nikkola

Vuosi: 2020 Sivumäärä: 24 Liitteiden lukumäärä:-

Tämä kehittämistyö on tehty omalle työpaikalleni, joka on varhaiskasvatuskeskus. Varhaiskasvatuskeskuksessa on lapsia nollasta viiteen vuoteen, sekä kuusivuotiaat esikoululaiset ja seitsemästä yhdeksään vuotiaat alkuopetuksessa olevat lapset. Varhaiskasvatuskeskus sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla, pienessä maalaiskylässä.

Kehittämistehtävänä on leikkitaulu. Olemme aloittaneet leikkitaulun käytön yli vuosi sitten. Leikkitaulun käyttöönotto lähti enemmän kasvattajien tarpeesta, kuin lasten. Kehittämistehtävän tarkoitus on lisätä leikkitauluun enemmän lasten osallisuutta.

Teoriaosuudessa käsittelen leikkiä ja leikin merkitystä, lasten osallisuutta, sekä lyhyesti varhaiskasvatuskeskuksen toiminta-ajatusta.

Kehittämistehtävän haasteeksi tuli korona. Koronan takia ryhmiä ei saa yhdistää, joten kehittämisen tulokset näkyvät vasta myöhemmin.

Toivon, että tästä kehittämistyöstä on apua varhaiskasvatuksen työntekijöille, jotka miettivät leikkitaulun käyttöönottoa omassa yksikössään.

Tämä kehittämistehtävä on kirjoitettu syksyllä 2020, mutta leikkitaulun käyttö on aloitettu syksyllä 2019.

Kehittämistehtävä on tehty kirjallisuuskatsausta käyttäen.

Asiasanat: leikki, osallisuus, leikkitaulu, varhaiskasvatuskeskus

SISÄLTÖ

Kehittämistyön tiivistelmä.....	2
SISÄLTÖ.....	3
1 JOHDANTO.....	4
2 LEIKIN TEORIA.....	6
3 OSALLISUUS.....	10
4 VARHAISKASVATUSKESKUSTEN TOIMINTA-AJATUS.....	13
5 LEIKKITAULUTOIMINNAN KEHITTÄMINEN.....	15
5.1 Leikkitaulutoiminnan aloitus.....	15
5.2 Leikkitaulutoiminnan kehittämisen jatkosuunnitelma.....	18
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	21
LÄHTEET.....	23

1. JOHDANTO

Sanotaan, että leikki on lapsen työtä. Leikillä onkin suuri merkitys varhaiskasvatuksessa. Joskus lapsi kumminkin tarvitsee meiltä kasvattajilta leikkiin apua ja tukea. Leikin valinta voi olla vaikeaa. Leikkikaveria ei ehkä löydy, tai saman kaverin kanssa saattaa olla aina sama leikki. Lapsi ei välttämättä osaa nähdä leikin mahdollisuuksia, eikä hän ehkä osaa sanoittaa, mitä haluaa leikiltä ja kenen kanssa leikkisi.

Tämän kehittämistehtävän aihe valikoitui siksi, koska olen ollut itse aloittamassa leikkitalutoimintaa yksikössämme. Olen työskennellyt 4 vuotta Etelä-Pohjanmaalla pienessä Varhaiskasvatuskeskuksessa, joka sijaitsee pienen kylän keskellä, maaseudulla. Varhaiskasvatuskeskuksessa on lapsia ikävuosilta nolasta yhdeksään. Varhaiskasvatuksen lisäksi samassa talossa on esiopetus, sekä alkuopetus ensimmäiselle ja toiselle luokalle. Leikkitalutoiminta käynnistyi syksyllä 2019 lasten toiveesta leikkiä muissakin ryhmätiloissa kuin omissa ja leikkikaveriksikin olisi mukava saada joku toisen ryhmän lapsesta. Leikkitalutoimintaan osallistuu varhaiskasvatuksen yhdestä viiteen vuoteen olevat lapset, esikoululaiset, sekä ensimmäisellä että toisella luokalla olevat lapset, jotka ovat iltapäivätoiminnassa mukana.

Etsiessäni lähdemateriaalia tähän kehittämistehtävääni, silmiini osui kirja vuodelta 1985. Jo silloin puhuttiin, että leikki on erityinen oppimisen edistäjä. Nähtiin myös se, että leikin kautta lapsi oppii sekä sosiaalisia että tunnetaitoja. Onnistunut leikki myös lisää lapsen itsetuntoa. Leikissä syntyvät lasten keskinäiset suhteet, mutta samalla myös lapsella kehittyy myös suhde itseensä. (Christensen&Launer. 1985, 9).

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on pohtia, kuinka leikkitalua voisi kehittää niin, että siinä näkyisi enemmän lasten osallisuus. Lisäksi toivon, että tämä työ antaisi muille varhaiskasvatuksen parissa työskenteleville rohkeutta ja ideoita, kuinka

ottaa leikkitalu käyttöön omassa yksikössä. Tahdon myös oman yksikköni leikkitalua kehittää niin, että se on enemmän lapsilähtöistä.

Leikkitalutoiminta on yleistynyt monessa päiväkodissa ja itsekin käytin edellisessä työpaikassani leikkitalua. Silloin toimintaan osallistui vain oman ryhmän lapset. Nykyisen työpaikkani leikkitalutoiminnassa haasteena on se, että lapset ovat iältään nollasta yhdeksään vuotiaita. Ihanne ajatushan on se, että isommat opettaisivat leikin kautta pienempiä. Aina se ei kuitenkaan ole niin yksinkertaista. Jotkut isommat lapset eivät ole kiinnostuneita leikkimään pienemmän kanssa, jotkut isommat kokevat myös pienemmät ”leikin häiritsijäksi”. Ja joskus taas pienemmät eivät halua leikkiä isompien kanssa. Tässä kohdassa kasvattajan rooli on merkittävä. On osattava tukea yhteiseen leikkiin, mutta myös annettava mahdollisuus lapselle leikkiä yksin, jos hän niin haluaa.

Kun olen työskennellyt varhaiskasvatuskeskuksessa, oma ajatusmaailmani on muuttunut enemmän ja enemmän siihen suuntaan, että lasten osallisuus leikin valinnassa on erittäin tärkeää. Liian usein leikki on aikuisen johdattamaa, valmiisiin tiloihin, valmiit lelut. Leikkitalu on tuonut myös erilaisia pieniä projekteja lasten kanssa. Pienessä ryhmässä on helppo lähteä toteuttamaan lasten toiveita ja kun ryhmä koostuu eri-ikäisistä, niin isommat auttavat pienempiä leikin toteutuksessa.

Tämän kehittämistehtävän taustalla on kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsaus tarkoittaa sitä, että työ keskittyy kirjallisuuteen. Sen avulla liitetään kehitystehtävään keskeiset näkökulmat. Työhön on valikoitu vain asianmukaista kirjallisuutta, joka liittyy suoraan kehittämistehtävääni. (Hirsjärvi ym. 2004, 111 - 112).

Toivon, että tästä kehittämistyöstä joku päiväkodin innostuisi leikkitalun käytöstä. Ja nimenomaan niin, että leikkitaluun voisi osallistua eri-ikäiset. Se rikastuttaa lasten leikkejä ja opettaa leikkitaitoja.

2. LEIKIN TEORIA

Oppiminen ja leikki kulkevat käsikädessä. Kaikkialla maailmassa lapset leikkivät ja leikkivät edelleen. Mutta mitä leikki oikeastaan on? Varhaiskasvatuksessa leikki kuuluu vahvasti toimintaan ja se on jopa itsestäänselvyys. Vaikka jokaisella aikuisella on kokemuksia leikistä omasta lapsuudestaan, emme silti ehkä tiedä, mitä leikki merkitsee lapsen kehitykselle. Saatamme rajoittaa tai tulkita leikin väärin omien kokemustemme pohjalta. Omat kokemuksemme saattavat estää lapsen mahdollisuuksia leikissä tai rajoitamme leikkiä tietämättömyyttämme. (Ahonen, L. 2017, 90). Vasun käyttöoppaassa (2017) Liisa Ahonen tuo esiin ajatuksen, että tapa, jolla suhtaudumme leikkiin, määrittää sen, minkälaiseksi leikki omassa yksikössä muodostuu. Toisaalta, hän myös kritisoi leikkialuetoimintaa, koska hänen mielestä siinä voi olla vaarana se, että toiminta muuttuu leikkejä tukevan toiminnan sijasta rajoittavaksi toiminnaksi.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa kiinnitetään huomioita siihen, että leikkiä tulisi tarkastella varhaiskasvatuksessa yhtenä keskeisempänä toimintatapana. Leikin ei tule olla vain toiminta, jota tapahtuu silloin, kuin ohjattua toimintaa ei ole. Leikki ja oppiminen nivoutuvat toisiinsa. Vasussa sanotaan, että vaikka leikki on yksi oppimisen keino, niin lapset eivät itse miellä sitä oppimisen välineeksi. Leikkimisen avulla lapsi kuitenkin oppii erilaisia taitoja, jotka ovat yhteydessä lapsen kasvamiseen, kehittymiseen, hyvinvointiin ja tietenkin oppimiseen. Leikin avulla opitaan vuorovaikutustaitoja. Leikin avulla opetellaan toimimaan osana yhteisöä. Leikin avulla voi myös tutustua eri kulttuureihin, kieliin, matemaattisiin taitoihin ja vaikka mihin muuhun. Mahdollisuuksia on rajattomasti. Vasun käyttöoppaan mukaan on tutkittu, että lapset haluat aikuisten osallistuvan leikkiin mukaan. Aikuinen ei helposti uskalla lähteä leikkiin mukaan, koska pelkää silloin leikin tulevan ohjatuksi leikiksi. On kuitenkin tärkeää, että kasvattaja tarkastelee omaa rooliansa ja antaa leikin viedä. Kasvattajan tulisi myös miettiä, että kuinka osallistua leikkiin; rikastuttamalla, sisällyttäen leikkiin tavoitteellisuutta, ohjajata samalla esimerkiksi kielellisesti vai ohjata lapsia pysymään pitkäkestoisessa leikissä. Riski siihen, että leikistä tulee ohjattua, tulee helposti. Tapa, jolla kasvattajat suhtautuvat leikkiin, on suuri vaikutus. Hyvääkin tarkoittavat yritykset rikastuttaa leikkiä, voivat kääntyä päinvastaisiksi. Voi olla vaarana,

että toiminta muuttuukin leikkejä rajoittavaksi, ei niitä tukevaksi toiminnaksi. (Ahonen, L. 2017, 91 - 94).

Leikin merkitys on korostunut myös amerikkalaisissa päiväkodeissa. On huomattu leikin avulla lapsi voi myös oppia. Päiväkodinopettajat ovat kuitenkin huolissaan siitä, että heitä painostetaan leikin sijasta akateemisiin tavoitteisiin, unohtaen leikin merkityksen lapsen elämässä. (Lynch, 2020).

Leikki on varhaislapsuuden luonnollinen toiminta. Sillä on suuri merkitys lapsen kehitykselle (Lifter, 2020). Leikki on myös tärkeää lapsille. He etsivät sen avulla mahdollisuuksia toimia itse. Leikki on kuitenkin tärkeää myös kasvattajalle, joka tukee lapsen leikkiä. Kasvattajalle lapsen leikin tarkkailu antaa tietoja toiminnan suunnitteluun. Leikki tarjoaa tilanteen havainnoida lapsia. Leikin toiminnan arviointi onkin yksi pedagogisen suunnittelun väline. Leikin kautta kasvattaja voi nähdä, kuinka tavoitteissa on edistytty. (Helenius ym. 2018, 57).

Varhaiskasvatuksesta ja leikistä puhutaan paljon. Se on olettaus. Kuitenkin jotkut vanhemmat saattavat ihmetellä, että miksi leikille uhrataan aikaa esimerkiksi esiopetuksessa. Ei nähdä, että leikin avulla myös opitaan. Tunne, että leikki vie aikaa jotain tärkeämmältä, on suuri. Kuinka perustella sitä, että ”tänään olemme leikkineet koko päivän”. Leikki kuitenkin rakentaa lapsen persoonallisuutta. Leikin avulla lapsi oppii sinnikkyyttä, halua saattaa asiat loppuun, järjestelmällisyyttä ja tahtoa. Leikissä opitaan neuvottelutaitoja ja sitä, että on valittava eri vaihtoehtojen väliltä. Myös fyysiset ja henkiset voimat kehittyvät lapsella leikissä sen mukaan, minkälaisiin toimintoihin leikki johdattaakaan ja minkälaisia tunteita hän siinä kohtaa. (Helenius ym. 2018, 58 - 59).

Lapsen sosiaalisen tilanteen kehitys nostaa lapselle leikkimisen halun. Leikissä heijastuu lapsen suhde maailmaan. Lapsi oppii uutta, ennen kuin hän itse sitä huomaa. Leikki on lapselle toiminnallista ajattelua ja lapsen sisimmän ilmaisua. Leikeissä lapsi myös käyttää kielellistä ilmaisua spontaanisti. Myös aikuisen ja lapsen kielellinen vuorovaikutus saattaa olla leikeissä helpompaa. (Helenius ym. 2018, 59 - 60).

Leikkiä ja sen mahdollisuuksia ei aina hyödynnetä kovinkaan hyvin. Leikkiä pidetään oppimisen välineenä, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt se, että leikki myös on tärkeä lapsen minuuden rakentumiselle. Lapselle leikki on aina läsnä. Leikki on lapselle merkityksellistä. Se on muutakin kuin vain piipahdus mielikuvitusmaailmaan. Leikin tehtävä on täyttää lapsen toiveita. (Mikkola ym. 2009, 53 - 54).

Mikkoja ja Nivalainen (2009) kuvaavat leikin edellytyksiä ja tuovat esille, että siihen kuuluvat seuraavat asiat; Lapsi tarvitsee aikaa ja leikkirauhaa. Omaehtoinen leikki syntyy juuri siitä tiedosta, että leikille on aikaa. Lapset tietävät päiväjärjestyksen ja sen, että koska on leikin aika. Leikki tarvitsee myös tilaa. Tilan olisi hyvä olla rajattu ja muokattavissa. Leikki syntyy myös siitä, että lapsilla on saatavilla erilaisia materiaaleja ja tavaroita. Hyvät leikkimateriaalit ovat sellaisia, että niitä pystyy muokkaamaan, kuten kankaat, pähvilaatikot, kepit ynnä muut. He tuovat esiin, että leikki syntyy lasten omista kokemuksista ja että aikuiset antavat mallin lapsille siitä, että miten käyttäydytään tai toimitaan erilaisissa rooleissa, niin arjessa kuin juhlassa. Leikin edellytyksessä on tärkeää myös aito läsnäolo ja vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa on läsnä erilaisia tunteita, toiveita, muistoja ja tavoitteita. Niitä kaikkia lapsi tarvitsee leikkiinsä.

Jos leikin tehtäväksi nähdään vain se, että sen avulla voidaan harjoitella aikuisuudessa tarvittavia taitoja ja tietoa, jää leikin muut merkitykset huomaamatta. Leikin syvintä olemusta ei voi tietää minkään luokituksen avulla. Lapsen luovuuden, tunteiden ja mielikuvituksen kehitykselle, leikki on kuitenkin parempi kehittäjä, kuin mikään keinotekoisesti tuotu tieto tai käsitemaailma. Lapset leikkivät, koska sen avulla he saavat mahdollisuuden vaikuttaa omaan toimintaansa. Leikki saattaa olla myös lapselle ainoa keino, jossa hän voi vapaasti vaikuttaa ja saada valtaa. Lapset nauttivat, kun saavat leikissä kokea voiman ja hallinnan tunteita. Leikkiminen ei silti aina ole niin helppoa. Kun lapsi on valinnut leikin ja leikkikaverikin on sovittu, niin se ei automaattisesti tarkoita sitä, että leikki sujuisi. Lapsi saattaa turhautua ja haluaa vaihtaa leikkiä. Silloin on hyvä kasvattajan osallistua leikkiin ja rikastuttaa leikkiä niin, että lapset kiinnostuvat siitä uudelleen. (Järvinen ym. 2015, 46).

Jos kasvattajat näkevät leikin vain yhtenä toimintana muiden rinnalla, lasten voi olla vaikea päästä kokemaan pitkäkestoisen leikin tuomaa iloa. Jos arki suunnitellaan liian kiireiseksi ja tiukaksi, aikaa niin kutsulle vapaalle leikille ei ole. Se voi joskus olla päiväkodissa rajattua. Myös leikkiympäristöt saattavat pysyä vuodesta toiseen samanlaisena, eikä anneta muutokselle mahdollisuutta. Jos lapsi ei pääse mieleiseen leikkiin, hän voi oppia olemaan leikkimättä. Leikille tulisi antaa aikaa ja mahdollisuuksia, että lapsen leikkitaidot pääsevät kehittymään. Kasvattajien vastuulla onkin se, että leikki mahdollistuu myös päiväkodin arjessa. Leikki on mielentila lapselle ja aikuinen mahdollistaa leikin. (Järvinen ym. 2015, 48).

Meirän vasussa (Meirän vasu, 2020) korostetaan myös leikin tärkeyttä. Toimintakulttuuri on leikkiin mahdollistavaa. Lapset osallistetaan suunnittelemaan leikkiympäristöä niin sisällä, kuin ulkona. Kasvattajat myös tunnistavat leikin pedagogisen merkityksen. Annetaan lapsen leikkiä ryhmässä, mutta kunnioitetaan myös sitä, että lapsi haluaa leikkiä yksin. On tärkeää, että lapsen leikki tehdään näkyväksi.

3 OSALLISUUS

Käsite osallisuudesta syntyy siitä, että ihminen saa itse vaikuttaa omiin asioihin ja päätöksiin ja saa siitä kokemuksiin syntyvää sitoutumista. Yksilön määrittäminen kokeemuksesta tulee siitä, että saa ottaa vastuuta omassa yhteisössä. Kokemusta osallisuudesta ei voi tulla ilman ryhmää. Varhaiskasvatuksessa osallisuuden näkökulma korostuu, koska varhaiskasvatus on juuri ryhmässä tapahtuvaa kehitystä, oppia ja kasvua. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 47 - 48). Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria rakennetaan yhdessä, lapset ja aikuiset. Sitä muokkaavat arjen yhteiset toimintatavat. Lapsille on tärkeää yhteenkuuluvuuden tunne. Toimintatapoihin liittyy myös kasvattajien omat asenteet ja tavat. Lapsen ikä määrittää vahvasti sen, kuinka paljon lapsi on osallinen toimintaan. Osallisuuden hahmottaminen riippuu myös siitä, kuinka sitä tarkastellaan. Vaikutusta osallisuuteen on myös sillä, että annetaanko lapselle edes mahdollisuutta vaikuttaa itseensä, toimintaympäristöönsä tai ryhmäänsä. (Mäkitalo ym. 2011, 83 - 84). Osallisuuden käsitettä on liitetty kaikkiin kasvatusinstiitutioiden toimintaan, niin varhaiskasvatukseen, kuin perusopetuksesta aina korkea-asteen opetukseen. (Toom ym. 2017, 12). Varhaiskasvatus toimii lapsen osallisuuden edistäjänä. Osallistuminen on sosiaalista toimintaa. (Virkki 2015, 9).

Osallisuutta ei saada aikaan ilman aikuisten sitoutumista siihen. Jos aikuinen ei tarjoa lapselle mahdollisuutta osallisuuteen, lapsi ei sitä pysty silloin valitsemaan. Lapsen tulee tulla nähdyksi ja kuulluksi. Lapsi tulee kohdata ja auttaa häntä ilmaistamaan omat mielipiteensä ja näkemyksensä. Kasvattajan tulee omalla toiminnallaan mahdollistaa se, että tämä toteutuu. Kasvattajan tulee myös perustella lapselle, miksei joitakin toiveita voida toteuttaa, tai miksi ryhmässä tehdään kompromisseja. Kun mahdollistetaan se, että lapset saavat osallistua päätöksentekoon, he saavat siitä kokemuksia vastuunotosta ja siitä, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. (Mäkitalo ym. 2011, 85).

Varhaiskasvatuksessa yksi perustermeistä on osallisuus. Kuitenkin on hyvä miettiä, kuinka osallisuudesta päästään osallistumiseen. On aivan eri asia osallistua kasvattajan suunnittelemaan toimintaan, kuin se, että toiminnan suunnittelussa on lapsi

ollut itse mukana. Osallisuus ei ole sitä, että lapsi vain saataisiin mukaan houkutelua toimintaan. Osallisuus ei myöskään tarkoita sitä, että vain lapsi päättäisi kaikesta toiminnasta. Se ei toteudu niin, että kysytään lapsilta, mitä he haluaisivat tehdä. Osallisuus ei toteudu myöskään leikki-aulussa, jos mahdollisuutena on vain se, että saa valita leikkipaikan. Lapselle ei kuulu jättää aikuiselle kuuluvaa vastuuta toiminnan suunnittelusta. Osallisuus ei ole myöskään sitä, että kaikki lapset osallistuvat samaan toimintaan, tai että heidät pakotetaan kertomaan mielipiteensä, vaikka mielipidettä ei kyseisestä toiminnasta ehkä ole. Osallisuutta kuvataan niin, että se on kokemusta siitä, että voi oikeasti vaikuttaa asioihin. Se on osa pedagogista toimintaa ja työtapa, joka kuuluu opetella. Osallistaminen on mielekästä yhteistä tekemistä, jossa kunnioitetaan ihmisten erilaisuutta ja antaa jokaiselle mahdollisuus osallistua toimintaan omalla tavallansa. Houkutellaan mukaan hyvien kokemusten ja onnistumisien kautta, ei pakoteta. Osallistaminen on ajattelutapa. Ihan pientenkin lasten kanssa osallistaminen onnistuu. Se voi lähteä vaikkapa siitä, että lapsi keksii jonkun äännelemisen tai liikkumisen tavan. Kun kasvattaja muistuttaa myöhemmin lapsen keksimän äänen tai liikkeen, lapsi saa kokemuksen, että hän on vaikuttanut siihen, kuinka leikki keksittiin. (Pulli 2017, 25 - 27).

Lapselle tulee antaa mahdollisuus osallistua itse varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja myöskin arviointiin. Varhaiskasvatuksen tavoitteena onkin, että lapsi saa mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Myönteiset kokemukset osallisuudesta lapselle ovat tärkeitä hänen hyvinvoinnille ja kehitykselle. Varhaiskasvatuksen toiminta tulee suunnitella niin, että siinä on tilaa lapsen osallisuudelle ja vaikutusmahdollisuuksille. Keskeistä osallisuudessa on se, että kunnioitetaan lapsen näkemyksiä. Näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen kehitystahon ja iän mukaisesti. (Heinonen ym. 2016, 161).

Varhaiskasvatussuunnitelmassa osallisuus on toimintaa ohjaava arvo. Osallisuus ei ole pelkästään sitä, että kysytään lasten toiveita ja toteutetaan niitä. (Aho 2017, 67). Vasun käyttöoppaassa (Aho 2017, 69) on osallisuutta kuvattu tasomallilla, jossa on viisi askelmaa. Ensimmäisessä askelmassa lapset tulevat kuulluksi. Toisessa askelmassa lapsia tuetaan ilmaisemaan näkemyksiään. Kolmannessa askelmassa lasten mielipiteet otetaan huomioon. Neljännessä lapset otetaan mukaan

päätöksentekoprosessiin ja viidennessä askelmassa lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksentekoprosessissa. Jokaisessa askeleessa kysytään, oletko sinä kasvattajana valmis näihin askelmiin. Kuunteletko lasta, autatko lasta ilmaisemaan näkemyksensä, oletko valmis huomioimaan lapsen mielipiteen, oletko valmis ottamaan lapset mukaan päätöksentekoprosessiin ja oletko aikuisena valmis siihen, että jaat sinulle kuuluvaa valtaa lasten kanssa?

Kasvattajan arvioidessa omaa toimintaansa, hän voi käyttää näitä askelmia tarkastuslistan tavoin. Askelmia voidaan myös käyttää tiimipalavereissa, kun tiimi arvioi toimintaansa. Kolmen ensimmäisen askelman toteutuminen jo näyttää toteen sen, että osallisuutta arvostetaan ja se huomioidaan. Neljäs ja viiden askel menee vielä pidemmälle. Ne eivät kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kasvattaja olisi vastuussa pedagogisesta toiminnasta. (Ahonen 2017, 70). Lapsen osallisuuden tavoitteet ovat, että lapsen itsetunto vahvistuisi. Lapselle tulisi tunne, että kuuluu yhteisöön ja se ennaltaehkäisee syrjäytymistä. Lapsi oppii ottamaan vastuuta asioista ja hallintaa omasta elämästään. Lapsi saa kokea, että hänen kannalta mielekkäät asiat toteutuvat. (Järvinen ym. 2015, 14).

4 VARHAISKASVATUSKESKUSTEN TOIMINTA-AJATUS

Varhaiskasvatuksella lain mukaan tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, hoitoa ja opetusta ja niistä muodostuvaa kokonaisuutta. Lain mukaan varhaiskasvatusta voidaan järjestää tilassa, joka on sitä varten varattu. Tätä tilaa kutsutaan päiväkodiksi. Suomeen perustettiin ensimmäinen kansanlastentarha vuonna 1888. Siitä asti on käyty poliittisia keskusteluja varhaiskasvatuksen hyödyistä, merkityksestä, tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta. (Heinonen ym. 2016, 20 - 21). Laadukkaan varhaiskasvatuksen järjestäminen on kunnan velvollisuus. Kunnilla on lakisääteinen velvollisuus järjestää varhaiskasvatusta joko itse, tai kunnan valvomana. Suunnitellessa varhaiskasvatusta, on otettava huomioon lapsen etu. Varhaiskasvatuslaki sanoo, että varhaiskasvatus on nimenomaan lapsen oikeus, eikä huoltajan oikeus saada lapsellensa hoitopaikka. Lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen päättävät lapsen vanhemmat. (Heinonen ym. 2016, 32 - 34).

Varhaiskasvatuskeskuksilla tarkoitetaan nollassa yhdeksään vuotiaiden lasten varhaiskasvatus- ja perusopetusyksikköä. Varhaiskasvatuskeskusten toimintamalli mahdollistaa sen, että lasten kasvatusta, hoitoa ja opetusta on kokonaisuus ja jatkumo. Se antaa lapselle mahdollisuuden kasvaa samassa paikassa kouluikänsä saakka, tuttujen lasten ja aikuisten parissa. Kouluun mentäessä iltapäivähoito järjestetään samassa tilassa varhaiskasvatuksen kanssa. Tilat suunnitellaan niin, että ne soveltuvat monen ikäiselle lapselle ja niin, että niissä on mahdollisuus järjestää pedagogista toimintaa. Toiminta-ajatuksena on, että jokainen kasvattaja on vastuussa toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Kasvattajien ammattitaidot täydentävät toinen toisiaan, tukien lasten opetusta, hoitoa ja ohjausta yhteisvastuullisesti.

Varhaiskasvatuskeskus on saanut alkunsa siitä, kun kyläkoulu lakkautettiin. Vaihtoehtoksi annettiin perustaa varhaiskasvatuskeskus. Näin lapsimäärä saatiin tarpeeksi suureksi, että kiinteistöä pystyttiin pitämään auki. Varhaiskasvatuskeskusten toiminnan sisältö ja sen tavoitteet pohjautuvat valtakunnallisiin ja maakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin, sekä esi- ja perusopetuksen suunnitelmiin. Suunnit-

telu toteutetaan niin, että otetaan huomioon henkilökunnan omat vahvuudet ja hyödynnetään niitä. Yksiköt tekevät vuosittain oman toimintasuunnitelman. Varhaiskasvatuskeskuksissa koululaisten opetustuntimäärät voivat joissain tapauksissa poiketa muiden samalla luokka-asteella olevien kanssa. Se johtuu siitä, että välimatkat ovat pitkiä, oppilaat kulkevat taksilla. Toiminnan suunnittelu vaatiikin henkilökunnalta tavoitteellista ja tiivistä yhteistyötä. Varhaiskasvatuskeskusten toiminta ja työtavat muokkaantuvat sen mukaan, kuinka henkilökunta toimii. Heidän kokemusten, suunnittelun, arvioinnin ja kokeilun kautta. Toiminnan lähtökohtana on lapsilähtöisyys, osallisuus ja toiminnallisuus, yhteinen työ ja yhteisöllisyys. ”Kaikki kasvattavat kaikkia”. (Varhaiskasvatuskeskusten toimintapaja-mallit Seinäjoen Kaupungissa, 2020).

5 LEIKKITAULUTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

5.1 Leikkitaulutoiminnan aloitus

Leikkitaulu antaa lapselle mahdollisuuden valita itse leikki. Leikkitaulu helpottaa leikin valintaa ja motivoi sitoutumaan valittuun leikkiin. Lisäksi leikkitaulu lisää lasten osallisuutta. (Vihastenkarin päiväkot, 2020). Varhaiskasvatuksen tehtävä on lain puitteissa huolehtia siitä, että omalla toiminnallamme edistämme lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, sekä keinoja toimia vertaisryhmässä. On katsottu, että lapselle on psykososiaalinen merkitys siitä, että hän on osallinen yhteisiin leikkeihin ja toimintaan. Myös ystävyys- ja kaverisuhteet ovat tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tuolekin varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhteisiin leikkeihin. (Repo, 2020). Leikkitaulutoiminta alkoi yksikössämme syksyllä 2019. Lapsia oli iltapäivisin paikalla noin 40 ja kasvattajia viisi. Toive leikkitaulusta lähti siitä, että iltapäivän toiminta oli sekavaa ja oli vaikea järjestää pedagogista toimintaa. Henkilökunta ei löytänyt paikkaansa ja joka päivä oli eri säännöt. Tilanne oli sekava niin kasvattajille, kuin lapsillekin. Sitä ennen oli monet keskustelut henkilökunnalla siitä, kuinka jakaa lapset järkevästi eri tiloihin niin, että myös varhaiskasvatuskeskuksen toiminta-ajatus täytyisi. Lisäksi ongelmia oli tiedonkulun kanssa ja siitä, mikä on minkäkin työvuoron vastuulla. Kuka lähtee ensimmäisenä pihalle kasvattajista, ketkä lapset ovat hänen mukanaan.

Leikkitaulun suunnittelu alkoi siitä, että kuinka monta tilaa meillä oli käytössä ja kuinka monta kasvattajaa on iltapäivällä töissä. Otimme tiloista kuvat ja kuvat tulivat leikkitauluun. Myös henkilökunnasta on kuva tai nimi. Lapsista on nimet ja lapsen nimen väri määräytyi sillä, mihinkä ryhmään hän kuuluu. Näin oli helppo jakaa pelkän värin perusteella ryhmät niin, että siinä oli eri-ikäisiä lapsia, jokaisesta ryhmästä. Lapsia yhdessä ryhmässä oli seitsemästä yhdeksään.

Leikkitaulun sijoitus on alakerran ryhmätilojen käytävällä. Leikkitaulu on noin metrin korkeudella maasta, että lapset näkevät siihen hyvin, mutta kuitenkin irti lattiasta kestävyyden takia. Kun lapset tulevat välipalalta, leikkitaulu on melkein heti heidän edessä. Leikkitaulua varten ei ostettu mitään uutta materiaalia, vaan taulu kehiteltiin varastosta löytyneeseen valkotauluun. Taulusta voi pyyhkiä kirjoitetun

tekstin pois, mikä lisää sen käyttömahdollisuuksia. Käsini voi esimerkiksi kirjata poikkeavan tilan, mihin menee oman pienryhmän kanssa. Varhaiskasvatuskeskukseemme tulee myös joskus perhepäivähoidosta varahoitolapsia. Kynällä voi kirjoittaa myös heidän nimensä. Leikkitalusta haluttiin sellainen, että se kestää se vuosia. Siksi valkotaulupohja oli paljon parempi, kuin esimerkiksi pohja, joka on tehty pahviin tai kartonkiin. Muokkaamalla vanhasta uutta, tuemme myös kierrätysideaa ja kestäväää kehitystä.

Kasvattajalla on leikkitalussa oma kuva tai nimi (kuva1.). Pääasiassa vakituisella henkilökunnalla on kuvat, sijaisilla nimet.

Kuva1._Henkilökunnan kuva/nimi

Leikkitalussamme (kuva2.) on tilojemme mukaan viisi eri paikkaa. Lapsi tunnistaa kuvasta paikan. Henkilökunta jaettiin leikkitaloihin työvuorojen mukaan. Ryhmistä lähdettiin pihalle sen mukaan, mikä on kasvattajan työvuoro. Esimerkiksi työntekijä, joka lähtee kotiin kello 15.00, lähtee ulos ensimmäisenä heti välipalan jälkeen. Näin saimme vielä yhden ”ryhmätilan” lisää, kun ensimmäinen ryhmä lähti heti ulos. Ja työntekijä, joka on viimeisenä töissä, lähtee ulos viimeisenä. Pukemisapuna on päiväkotihuoltaja. Leikkitalun tavoite oli myös se, että ei tule ruuhkaa pieneen eteiseen, vaan lapset menivät pienissä ryhmissä ulos.

Kun leikkitaulutoiminta aloitettiin, se oli jännittävää ja tietenkin vähän sekavaa, niin kuin aina uuden aloittaminen. Leikkitaulun ensisijainen tehtävähän oli se, että ilta-päivän kaaos helpottuisi ja kasvattajat eivät kulje tilasta toiseen, vaan tietävät selkeästi paikkansa ja keskittyvät toimintaan niiden lasten kanssa, keitä leikkitaulussa oli merkitty. Leikkitaulun tarkoitus oli myös se, että erityisen tuen tarpeen lapset eivät ole samassa tilassa ja yhden kasvattajan vastuulla. Syksyllä 2019 näitä lapsia oli useita, jonka takia leikkitilan valinta jäi aikuiselle. Aamuvuorolainen laittoi lapset eri ryhmiin. Jako tapahtui myös lapsen hoito-ajan puitteissa. Jos lapsella oli hoitoa kello 17.00 asti, ei häntä laitettu talvipakkasilla ryhmään, joka menee ulos heti välipalan jälkeen. Leikkipaikan valinta oli siis kovin aikuislähtöistä, mutta siinä tilanteessa koimme, että se oli paras ratkaisu. Kun leikkitaulutoiminta alkoi toimia kunnolla ja henkilökunta ja lapset oppivat rytmin, aloimme miettiä enemmän lasten osallisuutta leikin ja leikkipaikan valintaan. Myös toiveita leikkipaikasta tuli ja niitä pyrimme toteuttamaan. Toiveita kumminkin esittivät ne rohkeimmat lapset ja hiljaisemmat lapset eivät uskaltaneet toiveita esittää. Huomasimme, että leikkitaulumme on kyllä toimiva, mutta se vaatii vähän päivitystä.

Kuva 2. Leikkitaulu

5.2 Leikkitaulutoiminnan kehittämisen jatkosuunnitelma

Leikkitaulutoiminnan kehittäminen ja siitä keskustelu syntyi ajatuksesta, että halusimme lisätä lasten osallisuutta. Lasten osallisuutta huomioitiin siinä leikkitilassa, mihin hänet oli laitettu, mutta lapsi ei välttämättä olisi itse siihen leikkitilaan halunnut. Tarkoituksena oli aloittaa leikkitaulutoiminnassa lasten osallistuttaminen keväällä 2020. Tuli kuitenkin korona ja kielto, että ryhmiä ei saa sekoittaa. Sama kielto on edelleen voimassa syksyllä 2020, joten emme ole voineet toteuttaa leikkitaulutoimintaamme lähes puoleen vuoteen. Kun vallitseva tilanne rauhoittuu, lähtee leikkitaulutoimintamme heti uudelleen toimimaan.

Leikkitaulu voi myös tuoda lapselle ajatuksen, pitääkö kaikki ottaa mukaan leikkiin? Jos aikuinen vaatii, että on pakko leikkiä jonkun kanssa, sillä ei poisteta toisen lapsen yksinäisyyttä tai syrjäytymistä. Kasvattajan tehtävänä on opettaa lapsille, että miksi ja miten kaikki tulevat toimeen keskenään. Lapsen tehtävä ei ole pelastaa yksinäistä lasta, vaan kasvattajan. Vaikka leikkitaulussa leikit tapahtuvat pääsääntöisesti yhdessä porukassa, kaikki lapset eivät sitä halua. On mahdollistettava leikkitaulun puitteissa aika niin yhteiselle, kuin yksinäiselle leikille. (Köngäs 2019, 149).

Leikkitaulutoiminnan kehittäminen on siis edelleen suunnittelun ja toiveiden varassa. Pysyväksi asiaksi haluamme leikkitaulussa jättää sen, että aikuisilla on aina sama paikka, joka sitoutuu kasvattajan työvuoron mukaan. Eli joka päivä paikka vaihtuu, mutta paikan vaihto on selkeää, koska se sitoutuu työvuoroon. Myös se jää pysyväksi, että yhteen tilaan täytyy tulla lapsia ikävuosilta nolasta yhdeksään, koska se on varhaiskasvatuskeskuksien toiminta-ajatus. Leikkitaulun suurin haaste on siis saada siitä enemmän lapsilähtöistä. Lapsilähtöisyydessä lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi juuri omana itsenään. Toiminta voi kuitenkin olla yhtä aikaa sekä lapsilähtöistä, että aikuisjohtoista. (Sainio ym. 2020, 19).

Toiminnassa vain otetaan huomioon lasten mielipiteet. Leikkitaulu kumminkin tarvitsee jonkin verran myös aikuisjohtajuutta, koska tilat ovat ennalta määrättyjä ja rajallisia.

Miten sitten voimme kehittää leikkitaulussa lasten osallisuutta? Jatkossa aioimme kokeilla näitä menetelmiä ja näillä toimintatavoilla haluamme saada leikkitaulutoiminnan uudelleen käyntiin.

Ensimmäisenä, kuuntelen lasta. Otetaan huomioon lapsen omat mielipiteet.
Lapsi voi esittää toiveita tilasta, mihin hän haluaa mennä. Asia kirjataan ylös, että se on kaikkien kasvattajien tiedossa
Mahdollistetaan myös pitkäkestoista leikkiä tilojen sallimissa rajoissa. Esimerkiksi voi olla samassa tilassa useamman päivän, samojen kavereiden kanssa.
Lapsi saa itse valita leikkipaikan. Rajataan leikkitauluun lapsimäärä esimerkiksi pallo-merkeillä. Näin lapsi itsekkin näkee, onko leikkipaikassa enää tilaa mennä. Pyrimme kuitenkin siihen, että pienryhmät säilytetään, eikä missään ryhmässä ole lapsia kahden ryhmän edestä.
Pyritään järjestämään tilat niin, että niissä on lasten toiveita helppo toteuttaa.
Annetaan mahdollisuus myös leikkiä sen parhaan kaverin kanssa.
Kasvattajan tulee pystyä jakamaan vastuuta lapsen kanssa

Tämä kehittämistehtävä elää jatkuvasti. Ensimmäinen askel meidän työyhteisössä sen jälkeen, kunnes leikkitaulu saadaan taas pyörimään, on se, että lapsi saa itse päättää. Hän tulee kuulluksi ja hänen mielipiteensä huomioidaan. Suuri merkitys on myös kasvattajilla. Tämä tarkoittaa taas uutta ja jännittävää, mutta myös sekavaa

aikaa. Mutta kasvattajina meillä on vastuu siitä, että lapsi saa leikkiä ja että hän on osallinen omaan toimintaansa.

Toimintaan sitoutuminen on lapselle tärkeä taito. Kasvattajana meidän on mahdollistettava tilanteita, jotka herättävät lapsen uteliaisuuden ja kiinnostuksen. Tilanteita, joissa lapsi voi uppoutua tekemiseensä täysin. Varhaiskasvatuksessa juuri leikkitalanteet soveltuvat tähän tarkoitukseen. (Leskisenoja 2019, 93).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

On selvää, että leikki-aulutoimintamme on lähtenyt kasvattajien tarpeesta ja se vähän alan ammattilaisena hämmentää minua. Eikö leikin tarkoitus ole lähteä lasten toiveista ja siitä, että me kasvattajat mahdollistamme lapsille monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin? Toisaalta, leikki-aulu toi todella paljon selkeyttä myös työnkuviin. Varhaiskasvatuskeskuksemme on muutenkin ollut suurien muutosten keskellä. Se on ennen toiminut ryhmäperhepäiväkotina. Niiden toiminta-ajatus on ollut aivan toisenlainen, kuin varhaiskasvatuskeskusten. Osa henkilökunnasta siis siirtyi suoraan ryhmäperhepäiväkodista varhaiskasvatuskeskukseen. Osa kasvattajista tuli päiväkodista, itseni mukaan lukien. Varhaiskasvatuskeskuksen toiminta-ajatuksen mietäminen myös itselle tuotti aluksi vaikeuksia. Mielestäni leikki-aulutoiminta auttoi meidät saamaan paremmin toiminta-ajatuksistamme kiinni.

Kun leikki-aulutoimintamme alkoi yksikössämme, siitä tuli nopeasti arkea. Olin tyytyväinen siitä, että kuinka nopeasti niin lapset, kuin kasvattajatkin sen omaksuivat, vaikkakin niitä hankaluuksia aluksi olikin. Lapset tottuivatkin leikki-auluun nopeammin, kuin kasvattajat. Mietimme monesti kasvattajien kesken, että taulun eteen pitäisi saada verho. Olimme sopineet, että aamun ensimmäinen työntekijä laittaa aikuiset ja lapset ryhmiin. Päätös tuli sen takia, koska aamulla oli rauhallista. Kun lapsia tuli enemmän paikalle, ei ollut aikaa järjestellä leikki-aulua. Lapset sitten pitkin päivää katselivat, mihin ryhmään menevät, kuka on kaverina ja kuka kasvattaja on ryhmässä. Tämä toi joillekin lapsille paineita. Pohdimme työyksikössämme kovasti keinoja, miten järjestää leikki-aulua uudelleen. Tässä vaiheessa tuli myös lasten osallisuus puheeksi.

Kokeilimme hetken aikaa toteuttaa leikki-aulua niin, että lapset saivat perjantaisin valita leikkinsä itse. Päätös ei ollut kovin hyvä. Emme pohjustaneet valintaa lapsille, emme suunnitelleet sitä sen enempää. Lapset ovat kaiken lisäksi perjantaisin väsyneitä viikon jäljiltä. Tilanne meni valitettavasti aika äkkiä kaaokseksi. Mutta ideaa ei haluttu heittää pois, sitä piti vain kehittää. Siinä sainkin tämän idean tähän kehittämistehtävään. Kun leikki-aulun kehitystä on pohdittu ja suunniteltu tarkkaan, sitä on paljon helpompi lähteä toteuttamaan. Hyvin suunnittelemalla vältetään myös kaaos.

Ja kun se ei onnistunut aluksi, että lapsi valitsee leikkipaikkansa, se ei tarkoita sitä, etteikö se jatkossa onnistuisi.

Toivon kovasti, että saamme leikkitaulumme pian käyttöön uudelleen. Uskallan jo nyt sanoa, että aluksi homma saattaa hieman tuntua haasteelliselta, mutta olemme jo kerran saaneet sen toiminaan, niin miksei se onnistuisi uudestaan. Tällä kertaa vaan sillä lisäyksellä, että lisäämme lasten osallisuutta, unohtamatta kuitenkaan leikin merkitystä toiminnassamme.

Tähän työhön oli helppo löytää lähteitä leikistä ja osallisuudesta. Itseasiassa, niitä oli saatavilla lukemattomia määriä, joten oli valinnan vaikeutta. Sain myös työpaikaltani hyvää, ajankohtaista ja tuoretta kirjallisuutta. Varhaiskasvatuskeskuksista on todella vähän tietoa. En edes tiedä, onko varhaiskasvatuskeskuksia kuinka paljon muualla Suomessa. Lisäksi leikkitaulusta itsestään ei ole kovin paljon teoriaa tai opasta. Lähinnä opinnäytetöitä löytyy.

Toivon todella, että saan olla kehittämässä leikkitaulutoimintaa myös jatkossa. Ja jos joskus vaihdan yksikköä, on minulla jo mielestäni mukavasti kokemusta siitä, kuinka leikkitaulutoiminnan voisi aloittaa. Kokemus on ollut myös myönteinen siitä, että leikkitaulutoimintaa voi yli ryhmärajojen toimia myös muissakin yksiköissä, kuin vain varhaiskasvatuskeskuksissa. Isommissa yksiköissä leikkitaulu voisi toimia, vaikka neljän ryhmän kesken. Leikkitaulu rikastuttaa lasten leikkejä ja antaa mahdollisuuden tutustua aivan uusiin leikkikavereihin.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä. Bookwell Digital Oy.
- Christensen, N. & Launer, I. 1985. Leikki ja varhaiskasvatus. Kansankultturi Oy.
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Juva. Bookwell Oy.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus perusteita. Helsinki. BoD-Books on Demand.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.
- Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.
- Lifter, K. 2011. [Verkkosivu] Young Children. Overview of Play: Its Uses and Importance in Early Intervention/Early Childhood Special Education. [Viitattu 25.9.2020]. Saatavana: https://journals.lww.com/ijournal/fulltext/2011/07000/Overview_of_Play__Its_Uses_and_Importance_in_Early.2.aspx
- Lynch, M. 2015. [Verkkosivu]. More Play, Please: The Perspective of Kindergarten Teachers on Play in the Classroom. [Viitattu 26.9.2020]. Saatavana: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1070249>
- Meirän vasu. 2017. [Verkkosivu]. Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma [Viitattu 26.9.2020]. Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-ylops-service/api/dokumentit/9395243>

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi. Pedatieto Oy.

Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T.& Vilpas, B. (toim.). 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa 2. Helsinki. Soccan ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja nmr 25. Yliopistopaino.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Juva. Bookwell Oy.

Pulli, E. 2017. Liikkua, leikkiä ja luoda. liikuntaideoita varhaiskasvatukseen. Tal- linna. Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Repo, L., Paananen, M.,Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. [Verkkosivu]. Varhaiskasvatusten laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. [Viitattu 25.9.2020]. Saatavana: https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf

Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. 2020. Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.

Toom, A., Rautiainen, M.& Tähtinen, J. 2017. Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä. Jyväskylän Yliopistopaino.

Varhaiskasvatuskeskusten toimintapaja-mallit Seinäjoen Kaupungissa. 26.10.2016. [verkkosivu]. Seinäjoen Kaupunki, varhaiskasvatus. [viitattu 26.9.2020]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2020/04/Varhaiskasvatuskeskusten-toimintatapa-ja-mallit-Seinajoen-kaupungissa.pdf>

Vihastenkarin päiväkotii. "Ei päiväystä". [Verkkosivu]. Leikkitaulu. [Viitattu 22.9.2020]. Saatavana: <https://peda.net/id/cabc0d447c2>

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Helsinki. Kopio Niini Oy.